

πρώτων βάσις εἶναι ἡ ἀρετή· ἢ δὲ δευτέρων, ἡ τιμή, κτλ.

Ἡ ἀρετὴ προὔποθέτει πάντοτε μίαν κάποιαν ἀνδραγαθίαν ἢ γυναικίαν ψυχῆς· ἐπεὶ αἱ ἀδύνατοι ψυχὰι μόλις ἕξαρκῶσι γὰ ἐκπληρῶναι τὰ ἀφύκτα χρέων, πολλὰ γὰρ δεῖ καὶ νὰ τὰ υπερβάλλων. Αὕτη δὲ ἡ ἀνδρεία πότε μὲν ἐνεργεῖται εἰς πράξεις ἀφορώσας εἰς ἡμᾶς αὐτὰς, ἢ καθιστᾷ τὰς ἀρετὰς, ὅπῃ ἀνήκων εἰς τὸν φρόνιμον ἀνθρώπον, ἢ ὁποῖων πρωτεύουσαι εἶναι ἢ ἐν τοῖς δευροῖς γυναικίαν, ἢ ταπεινώσεις, καὶ μετριοφροσύνη εἰς τὰς ἐπαίνας, εἰς τὰς τιμὰς, ἢ εἰς τὰς δόξιας, ἢ σωφροσύνη εἰς τὰς ἡδονὰς, περὶ ὧν ὁμιλήσαμεν· πότε δὲ εἰς πράξεις ἀφορώσας εἰς τὸ θεῖον, καὶ καθιστᾷ τὰς ἀρετὰς, ὅπῃ ἀνήκων εἰς τὸν δεινὸν ἀνθρώπον, περὶ ὧν θέλομεν ὁμιλήσει εἰς τὸ Γ'. Μέρος· καὶ πότε εἰς πράξεις ἀφορώσας εἰς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, ἢ συγκροτεῖ τὰς κοινωνικὰς ἀρετὰς, τὰς ἀνηκῶσας εἰς τὸν ἐπιεικῆ ἀνθρώπον, περὶ ὧν λέγομεν ἥδη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν κοινοῦ ἀρετῶν ἐν μέρει,
ἐν πρώτῳ περὶ τῆς Εὐποιίας.

Αρετῶν κοινωνικῶν, κατὰ τὰ πρὸ ὀλίγου εἰρημνία, ἐννοοῦμεν τὴν ἕξιν τῶν πράττειν πράξεις ἐπαινετὰς ἐπὶ τῇ τῶν ἄλλων ὠφελείᾳ, χωρὶς νὰ μᾶς ἀναγκάζῃ εἰς ταῦτα τὸ χρέος· ἢ καὶ περὶ ἄλλοτερον ἀπὸ ὅ, τι ἀπαιτεῖ ἀφύκτως τὸ χρέος μας. Λοιπὸν τῆτι τεθούτος, ἐπεὶ δὲ τὸ νὰ ἀπρονέμητις ἐκάσῳ τὸ αὐτῷ ἀνήκον, εἰς τὸ ὁποῖον συλλίσσεται ἡ δικαιοσύνη· τὸ νὰ φυλάττῃ καὶ νὰ ἐκπληροῖ τὴν ὑπόχρεσιν, εἰς τὸ ὁποῖον συλλίσσεται ἡ πίσις· τὸ νὰ ὁμιλῇ κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ φρονήμα-

Ετβ
cd

ματα τῆς ψυχῆς, εἰς τὸ ὁποῖον σωίζεται ἢ εἰλικρίνεια· τὸ νὰ ἐνδυμῆται τὰς δειργυσίας, καὶ νὰ τὰς ἀνταμείβῃ, ὅταν ἐνδέχῃται; τὸ ὁποῖον συγκροτεῖ τὴν δὺγνωμοσύνην· τὸ νὰ ἀπέχη ἀπὸ τῆς ἐκδίκησης, εἰς τὸ ὁποῖον θεμελιῖται ἡ ἀφρότης, καὶ ὅλαι αἱ λοιπαὶ ἀράξεις, περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν ἐν τῷ ἡγεμένῳ Τμήματι, εἶναι χρεὶ ἀριστοῦ καὶ ἀπαραίτητα· διὰ τῆτο μ' ὅλον ὅπερ εἶναι πολλῶν ἐπαίνων ἀξία (ἐπειδὴ ἡ διαφθορὰ τῆς ἡθῶν τόσον σπαθία παρέχει, λέγει εἷς φιλόσοφος, τὰ παραδείγματα τῆς ἐκπληρῶντων τὰ χρεὶτων, ὡσεὶ δι' αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι ἀποδοκτέοι) ὅσα φθάνον ὁμῶς εἰς ἐκεῖνον τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν, τῶ νὰ ὀνομασθῶν ἀξίως ἐνάρετοι, τῶν ἔστιν ἀρεταί.

Ἡ πρώτη τῆς κοινωνικῶν ἀρετῶν, εἰς τῆς ὁποίας ἀρέπει τρώντι νὰ ἀποδοθῇ ἕτος ὁ τίτλος, εἶναι ἡ δὺποιία· μάλιστα ὅλαι αἱ λοιπαὶ εἰς αὐτὴν μόνῃ κατὰ τινὰ τρόπον ἱμπεριέχονται (1). Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει καὶ αὕτη πολλὰς βαθμῆς, διὰ τῆτο δεῦν εἶναι ὅλοι. (οἱ
βα-

(1). Ἡ δὺποιία εἶναι ὄνομα γενικὸν περιλαμβανόν ὅλας τὰς ἀρετὰς, ὅπερ πείνομεν κατ' οἰομένην τρόπον εἰς τὸ τῆς ἑτέρας καλόν. Ἰδιαιτέρον ὁμῶς δὺποιία καλεῖται τὸ δι' ἔργων δὺποιεῖν. Τὸ δὲ δάροις ἢ χημάσιν δὺποιεῖν καλεῖται μεγαλοφρένεια, ἢ ἐλθροφροσύνη. Ἀγχαλὰ ὁ Κικέρων (Περὶ Καθῆκ. Βιβλ. Β'. Κεφ. 11.) ὀνομάζει ἐλθροφροσύνην καὶ τῆς πρώτης. Ἄν ὁμῶς ἡ δειργυσία σωίζεται εἰς τὸ νὰ συγκωρηθῆ εἰς εἷς ἑνὸς ἄνδρον τῆς ἀξίας τιμωρίας, ὡς καλεῖται ἔλεος· εἰ δὲ σωφροσύνη μετὰ κάποια δὺσπλαγχνία καὶ συμτάθεια, λέγεται καλοκαρδία. Ἐὰν γίνεται μετὰ κάποια μεγαληρότητα, λέγεται γενναίότης (τζιμερτλίχι). Ἄν σωίζεται εἰς τὸ φιλοφρονεῖσθαι ἄλλοι λαμπρῶς, καλεῖται λαμπρότης· εἰ δὲ εἰς ἕτος χερσεντὰς καὶ αὐτὸ προαίρετος περιποίησις, λέγεται φιλοφροσύνη, ἢ δὺφροσύνη. Ἐὰν εἰς ὑποδοχὰς καὶ περιποίησις τῆς ξείνου, καλεῖται φιλοξενία· εἰ δὲ τέλος εἰς οἰκονομικὴν βουθένην τῆς πτωχῶν λέγεται φιλοπτωχία.

βαθμοὶ) τῆς αὐτῆς ἀξίας, μήτε εἶναι ὅλοι τῆς ἀρετῆς ὀνόματός ἀξιοί.

Ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς εὐποιίας εἶναι ἡ φιλανθρωπία, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ νὰ δίδωμεν τοῖς ἄλλοις ἐκείνῳ τῷ ἐπιχειρῶν, ἡ ὁποία δὲν προξενεῖ εἰς ἡμᾶς αὐτῆς κάμψιν ζημίαν ἢ ἐνόχλησιν, καὶ νὰ βοηθῶμεν τῆς ἄλλης καὶ μὴ κάποιαν ζημίαν μας ἐνίοτε καὶ ἐνόχλησιν, τελευτῶν εἰς τὰς δεινότερας περιπτώσεις των. Ἀλλὰ τὸ εἶναι, ὡς δέδεικται ἔμπροσθεν (Τμήμ. Β'. Κεφ. Α'. Ἄρθρ. Β'), χρέος διωρισμένον καὶ ἀπαραίτητον τῆς ἀνθρώπου, καὶ ἡ εκπλήρωσίς τε δὲν ἔμπορει νὰ συναριθμηθῇ εἰς τὰς ἀρετάς.

Τὰ δεινά, ὅπως εἶναι μικρά, ἢ δὲν ἔχουσιν τόσῳ ἐπίδειξιν, ἢ προξενῶν μεγάλῳ ἐνόχλησιν, ἢ μεγάλῳ βλάβῳ καὶ κίνδυνον εἰς τὸν βοηθῶντα, εἶναι τὰ μόνα ὅπως φαίνονται, ὅτι δὲν ἀναγκάζουν καθένα κατὰ χρέος ἀπαραίτητον νὰ δώσῃ βοήθειαν· μικρὸν φαίνεται ἔτι καὶ τὸ μεταδιδόναι τοῖς ἄλλοις ἐκ τῆς οἰκείων χωρὶς ἀπαραίτητης ἀνάγκης, ἢ καὶ πλεόν αὐτῆς τῆς ἀνάγκης. Ἀλλ' εὐθα λήγει τὸ χρέος τῆς φιλανθρωπίας, ἐκεῖ ἄρχεται, ὡς εἶπομεν (Τμήμ. προηγμ. Κεφ. Α'. Ἄρθρ. Β'), ἡ τῆς εὐποιίας ἀξία.

Αὕτη δὲ ἡ ἀξία εἶναι ἀνάλογος τόσον μὲ τῷ ποσότητι καὶ ποιότητι τῆς ἐργεσιῶν, ὅσον καὶ μὲ τὰς περιπτώσεις ἐκείνων, ὅπου τὰς κάμψιν, ἢ τὰς δέχονται.

Καὶ ὅσον μὲν διὰ τῷ ποσότητι, τὸ πρᾶγμα εἶναι αὐτόθεν πρόδηλον· ἡ δὲ ποιότης ἤρτηται ἀπὸ αὐτῷ τῷ φύσιν τῆς ἐργεσίας· ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὅπου γλυτῶναι τὴν ζωὴν ἐνὸς ἀνθρώπου, κάμνει πολὺ περιαισώτερον, ἀπὸ ὅτι κάμνει ἑαυτοῦ, ὅς τις τὸν βοηθεῖ εἰς μίαν μικροτέραν δυσυχίαν· καὶ περιαισώτερον δυνάται μία ἐργεσία, ἡ ὁποία ἔχει ἐπίρροιαν εἰς ὅλῳ τῷ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου, παρὰ μία προσω-
ενή.

Ἡ μεγαλητέρα ὅμως ἀξία τῆς εὐποιίας ἤρτηται
ἀπὸ

ἀπὸ τῆς περιστάσεως τῆ ἀποποιήσεως· ἐπειδὴ ὁσὸν πε-
 ρισσότερα ἐνόησιν ἄρεται νὰ ὑποφέρῃ, ἢ ὁσὸν πε-
 ρισσότερα βία ἄρεται νὰ κάμῃ εἰς ἑαυτὸν ὁ ἀ-
 ποιῶν, τόσῳ περισσότερων ἐπαίνων ἀξίος εἶναι· ὁ
 ὅσος ὅστις ἔχει εἰς ἑαυτὸν ἄρεται, καὶ αἰδομένης
 ἑαυτὸν πεινῶντα, τὸν μοιράζει ὁμοίως μὲ ἄλλον πεινα-
 σμένον, αὐτὸς κάμνει περισσότερον, ἀπὸ ὅσον κάμνει
 εἰς ἑαυτὸν, ὅπου χαρίζει χίλια φλάσια εἰς τὴν περισ-
 σόματων τῶν.

Εἰς τὸτο ὁμοίως ἔχον εἰς ἑαυτὸν ἀρεταίαν οἱ πλείστοι καὶ
 πολυκλήμονες· ὅτι ὁσὸν ὀλιγώτερον τῆς κοσίζει νὰ
 κάμῃ καλὸν, καὶ ὁσὸν ἐπιδομένως ὀλιγώτερον ἀξίαν ἔ-
 χον διὰ αὐτὸ, τόσῳ περισσότερον ἠμποροῦν νὰ κούξῃ-
 σον τὴν ἀξίαν τῆς πολυπλοσίου ὅτι τῆς τῆς ἀποποιήσεως,
 καὶ κάμνοντες τῆς μεγαλητέρας.

Μία βία ὁμοίως, τὴν ὅποια ἠμποροῦν νὰ τὴν κά-
 μῃ εἰς ἑαυτὸς ἐπίσης καὶ μεγάλοι καὶ μικροί, καὶ ἢ
 ὅποια εἶναι εἰς ὅλους ἐπίσης εἰς ὅλους, εἶναι τὸ ἀ-
 ποιεῖν τῆς ἐχθρῆς, ἢ τῆς ἀχαρείας. Ἐὐδὲ ἀπέχουσαι
 ἐκδικήσεως εἶναι εἰς ἑαυτὸν καὶ ὡς δέδεικται εἰς τὸ
 πρὸ τῆς Τμήμα (Κεφ. Α'. Ἀρθρ. Α'.)· καὶ μὲ ὁ-
 λον ὅπου καὶ τὸτο μόνον ἀπαιτεῖ μίαν μεγάλην βίαν,
 ὅσα συναιθεμεῖται ὁμοίως εἰς τῆς ἀρεταίς, καθὼς μή-
 τε ἢ βία, ὅπου ὀφείλει ἄλλος τις νὰ κάμῃ διὰ νὰ
 ἀντισταθῇ εἰς μίαν ἰσχυροτάτῳ πείραξιν, ἢ ὅποια
 τὸν φέρει εἰς κάμμιαν ἀτιμον ἀρεταίαν. Ἡ ἀρεταὶ ἀρε-
 χίζει ὅπου τῆς ἐχθρῆς τὴν γενναϊότητα νὰ κάμῃ καὶ
 καλὸν εἰς τὸν ἀδικήσαντα· καὶ αὐτὴ ἢ βία, ἢ ὅποια
 εἶναι συναιθεμῶς βαρυτάτη, εἶναι τὸ πλεόν γενναϊότερον
 ἔργον, εἰς τὸ ὅποισον ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ μίαν ψυχὴν
 τῶντι μεγάλη.

Τριῶτον εἶναι, λέγει ὁ Σέρεκας, καὶ τὸ ἀποποιεῖν
 τῆς ἀχαρείας· Ἡ θεὰ εἰς ἀγνώμονος παροργίζει
 κοινῶς καὶ φέρει ἀνδλίαν· ὅστις ὁμοίως ἔχει γενναϊότητα
 νὰ νικήσῃ αὐτὴν τὴν ἐκκολωτάτῳ ἀποσροφῶν, ὅστις τῆς
 διώεται, τυχέσης νέας περιστάσεως, νὰ ἀποποιήσῃ ὁ-
 κεί-

κείνας τὰς ἰδίαις, οἱ ὅποιοι ἐφάνησαν ἄλλοτε πρὸς αὐτὸν ἀχάριστοι, αὐτὸς εἶναι ἀσάφως καὶ ὄντως ἀξίος τῆς προσφορῆς τῆ μεγάλης, γυναικὸς, καὶ μεγαλοφύχου.

Ὡς δὲ πρὸς τὸ δ'εργετέμενον ὑποκείμενον, τὸσον ἀξιεπαινετώτερα εἶναι ἡ εὐποιία, ὅσον περισσοτέρους ἀνθρώπους περιλαμβάνει. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀνδρέας ὁ Δοξίας, ὅπῃ ἐλόβθεύσασε τὴν πατρίδα· ὁ Θουμισοκλῆς, ὁ Μιλτιάδης, ὁ Κάμιλλος, ὁ Φάβιος, ὁ Σκιπίων, ὁ Μάρκελλος, ὅπου διεπύρηναν εἰς τὴν πατρίδα πῶν τῶν ἐλόβθεύσαν· ὁ Τίτος, ὁ Τραϊανὸς, ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ὅπῃ ἔκαμαν εὐτυχὲς τὸ εὐρυχωρότερον βασίλειον τῆ Κόσμου, θέλουν εἶναι ὑποκείμενον θαύματος, καὶ ἀγάπης εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Οὐχ ἦττον ἀξιοί τῆς κοινῆς ἀγνωμασιότητος εἶναι καὶ ἐκεῖνοι, ὅπῃ φατίζον τὸ ἀνθρώπινον γένος μὲ τὰς μαθησείων, καὶ μὲ τὰς ἐφορέσεις των. Ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Καρτέσιος, ὁ Βάκων, ὁ Λώκιος, καὶ ἄλλοι παλαιότεροι θέλουν ἐξομνῆνται εἰς αἰῶνας αἰῶνων.

Ὅταν δὲ ὁ λόγος εἶναι περὶ εὐδὸς καὶ μόνου ὑποκειμένου, τὸσον ἀξιεπαινετώτερα εἶναι ἡ δ'εργασία, ὅσον καλλίτερα τὴν μεταχειρίζεται τινάς. Διὰ τὴν ἡ εὐποιία θέλει νὰ εἶναι μεγάλη, δεὴ θέλει ὅμως νὰ εἶναι τυφλή (1).

Ὅταν δὲ οἱ δ'εργετηθῆσόμενοι εἶναι πολλοὶ, προτιμῶνται α. ἐκεῖνοι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκει περισσοτέρον ἢ διὰ συγγένειαν, ἢ διὰ φιλίαν, ἢ διὰ σιωφίαν, ἢ διὰ κοινωνίαν πατρίδος, ἢ δι' ἀδραγαθίαν. β. ἐκεῖνοι, ὅπῃ ἔχον περισσοτέραν χρείαν. γ. ἐκεῖνοι, ὅπῃ φαίνονται ἀξιώτεροι. Καὶ ὅποταν προ-
βλέ-

(1) Εὐποιίαν μὴ καλῶς γιγνομένην, κακουργίαν ἐγωγεῖται δεμαί, εἶλεγεν ὁ Ἐννίος παρὰ Κικέρωνι (Καθ. Βιβλ. Β' Κεφ. 12.).

βλέπωμεν ὅτι ἡ δ'εργασία μας ἔχει νὰ γραφῆ εἰς κακῶν χεῖσιν, πρέπει νὰ μὴ τῶ κάμνωμεν· διὰ τὶ τότε εἶναι ὡς αὐτὸ νὰ εἰδῶμεν ὄπλα εἰς χεῖρας σὺν κακῶν, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ βλάψῃ περὶ σὺν τέρως (1).

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐκλογῆς, καὶ ὁ ἔσος καὶ τὸ τέλος, καθ' ὃ γίνεται πρὸς ἄλλους τὸ καλὸν, ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ μᾶλλον, ἢ ἦντον ἐπαινετῶ τὴν δ'εργασίαν. Ὁ Ἀββᾶ τῆς Ἀγίας Πέτρης (Γ' Ab. de Saint Pierre) χαρίζωντας σὺν μέρος τῆς περιουσίας του εἰς τὸν Βαρνιῶν (Varignon), δεὺν ἐζήτησεν ἄλλῶν σωθῆκεν, εἰμὴ νὰ μὴν εὐφραίνεται κατ' ἐξῆς λόγον. ἔτος ἀπὸ ἐκεῖνον ἠρωτισμὸς ἀξιὸς, λέγει ὁ Δαλαμπέρτ, νὰ τὸν κάμνῃ ὅλοι οἱ δ'εργάται. Ὁ Μοντεσκιὸς ἔκαμεν ἀκόμι μεγαλύτερον ἠρωτισμὸν, ὅστις καταβαλὼν μίαν μεγάλῃν ποσότητα χρημάτων, διὰ νὰ ἐλευθέρωσῃ, καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς μίαν τιμημένην φασιλίαν τὸν ἄθλιον πατέρα, ὁ ὁποῖός ἐταλαιπώρειτο εἰς πικρὰν δουλείαν εἰς τοὺς Βαρβαρέζους, δεὺν ἠθέλησε ποτὲ μῆτε νὰ γνωριθῆ (2).

Τὸ δῶρον, λέγει ὁ Σένεκας (Περὶ Εὐποιίας), πρέπει νὰ κλείσῃ τὸ εἶμα τῆς δίδοντος, καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὸ τῆς λαμβάνοντος. Ὁ Χίλων ἔλεγε καὶ τῆς περιουσιότερον, ὅτι πρέπει δηλαδὴ νὰ ἀλησιμονῆ τινὰς τὰς χάριτας ὅπῃ κάμνει, καὶ νὰ ἐκθυμῆται ἐκεῖνας, ὅπῃ λαμβάνει. Ὁποῖος καυχᾶται, ἢ κάμνει ἐπίδειξιν διὰ τὰς χάριτας ὅπῃ κάμνει, δεὺν εἶναι πλέον ἀξιὸς δ'γνω-

(1) Πρέπει νὰ παρατηρῶμεν μίπως ἡ δ'εργασία εἶναι βλαβερὰ πόσον εἰς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποῖους δέλεα φανῆ νὰ γίνεται, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Videndum est ne obsit benignitas, κτλ. (Κικέρ. Περὶ Καθηκ. Βιβλ. Α'. Κεφ. 14.)

(2) Ὅρα πρὸς Ἡθικά Διηγήματα (Nouvelle Morali) Τόμ. Β'. Διήγημ. 12. πρὸς τυπωθέντα ἐν Βενετίῃ ἐν ἔτει 1818.

γνωμοσύνης· διὰ τὴν ἀρπάζει, ἕως εἰπεῖν, μόνος τε τῷ ἀμοιβῷ.

Ἄλλ' εἰδὼς ὁ διὰ κενοδοξίαν δ'εργετῆς εἶναι ἀξιοκατηγόρητος, πολλῶν μᾶλλον ὁ δ'εργετῆς διὰ τὴν κέρδος αἰχρὸν. "Ὅστις δίδει διὰ νὰ λάβῃ, δεῦν δίδει τίποτες, λέγει ὁ Σενέκας· καὶ, πρέπει νὰ χαρίζη τις τῷ χάριν, καὶ ὄχι νὰ τῷ δανείζη· λέγει πάλιν εἰς ἄλλο μέρος ὁ αὐτός· καὶ, ὁ ἐνάρετος ἀνθρώπος ὅταν δίδῃ, δεῦν πρέπει νὰ σκοπῇ ἄλλο, εἰ μὴ μόνον τῷ ἡδονῷ δι' ὅ,τι ἔδωκεν (1).

Καὶ μὴ νομίσης, ὅτι αὐτὴ μόνη ἡ ἡδονὴ εἶναι καθ' ἑαυτῷ μικρὰ ἀμοιβή. Διὰ τὴν εἰς μίαν αἰθαντικῶν ψυχῶν δεῦν εἶναι ἄλλη ἡδονὴ μεγαλιτέρα ἀπὸ τὸ νὰ προσκῆ ἡδονῶν εἰς τὰς ἄλλας. Πόσον ἡδύς καὶ τερπνὸς σοχασμὸς εἶναι τὸ νὰ ἡμπορῆ τις νὰ λέγῃ καθ' ἑαυτὸν, ὁ δεῖνα ζῆ, καὶ εἶναι πειχαρῆς καὶ οὐδαίμων ἐξ αἰτίας μὲ! "Ὅστις ἔχει τοιαύτῳ διάθεσιν δεῦν θέλει μεταμεληθῆ ποτὲ δι' ὅ,τι ἔκαμε καλὸν εἰς ἄλλους· ἐπειδὴ ὅσον ἀχάριστος καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ δ'εργετηθεὶς, δεῦν θέλει ἡμπορέσει νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ τῷ ἡδονῷ καὶ ἐκείνην, ὅπῃ ἔδοκίμαζεν ὅταν τὸν δ'εργετῆσαν.

Ἀγκαλὰ καὶ εἶναι σπυρίον εἷας ἀνθρώπος τῶντι δ'εργετικὸς, τῶν ἔστιν ὁ δ'εργετῆς διὰ μόνην ἀρετὴν, καὶ ὄχι ἀπὸ κενοδοξίαν, ἢ δι' ἄλλα αἰχρὰ τέλη, νὰ ἀπαντήσῃ ψυχὰς ἀχάριστες· διὰ τὴν ἡ δ'εγνωμοσύνη εἶναι πάθος, εἴτ' ἐν μία διάθεσις, τῷ ὅποιαν τῷ αἰθαντῶνται ὅλοι, καὶ ἔχ' ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τινος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μετὰ πολλῆς ἡδονῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ γίνονται τινὲς ἀχάριστοι, τὸ σφάλμα εἶναι
ὡς

(1) Οὐκ ἀμφιβάλλεται ὅτι ὁ καλόμενος ἐλευθέριος καὶ δ'εργετικὸς ποιεῖ τὸ καθήκον φρὸς ἕδεν ἕτερον ἀφορῶν τέλος (Κικέρων ἐν τῷ περὶ Νόμων Βιβλ. Α'.)

Elem. di Fil. T. IV. X

τῆς ἀγαθῆς· β'. ὅτι ἡ ἀγὰν ἐπιδαφίλεια εἶναι δύσκολον νὰ πηγαίῃ πολὺν καιρὸν χωρὶς τὴν ἀντικειμένην κακίαν τῆς φειδωλίας καὶ ἀρπαγῆς. Διὰ τὸ ἄσωτος ἀνθρώπος, ἀφ' ἧ καταστροφή τὰ ἐδικά του, μὴ δυνάμενος νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς ἀσωτίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι συνηθισμένος, καταφύγει εἰς μέσα ἄδικα, ἀρπάζοντας ἀπὸ εἴνα ἐκεῖνο, ὅπου καταπατᾷ εἰς ἄλλον. Ἡ τὰς ἀγὰν χορηγίας διαδέχονται, λέγει ὁ Κικέρων, αἱ ἀρπαγαί. Διὰ τὸ οἱ ἄσωτοι, ἀφ' ἧ διὰ τὴν ἀσωτίαν τὰς ἀρχίσαν νὰ μένουν κενοί, ἀναγκάζονται νὰ ἐπιβάλλουν τὰς χεῖρας εἰς τὰ ἀλλόθια. Διὰ τῆτο, λέγει, δεῖν πρέπει μὴτε νὰ κατακλείῃ τινὰς τὰ ἀγαθὰ εἰς ἔθρονον, ὥστε νὰ μὴ ἀνοίγῃ εἰς ἄλλας θύραν φιλανθρωπίας· μὴτε πάλιν νὰ τὰ ἀνοίγῃ εἰς ἔθρονον, ὥστε νὰ τὰ ἐκθέτῃ εἰς ὄλβον· χρειάζεται καὶ εἰς τῆτο μέτρον, τὸ πάντων ἄριστον· τῆτο δὲ ἔστω ἀνάλογον τῆ ἐκάστου δυνάμει. Πρέπει νὰ ἐνθυμῆται πᾶς τις τὴν παλαιὰν παροιμίαν, ὅτι ἡ ἀσωτία πυθμύνα (πάντον) δεῖν ἔχει. (Κικέρ. περὶ Καθικ. Βιβλ. Β'. Κεφ. 11.) (1)."

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Περὶ τῆς Φιλοφροσύνης.

Η Φιλοφροσύνη συνίσταται εἰς ἐκείνας τοὺς θεραπευτικὰς καὶ ὑγιεινὰς ἔθους, ὅπως δείχνει τις ἐκ καρδίας αὐτοπροαιρέτως εἰς τὰς ἄλλας· οἱ ὅποιοι μ' ὄλον ὅπως

(1) Sequuntur largitionem rapinae. Cum enim dando egerere ceperint, alienis bonis manus afferre coguntur... κτλ.

ὅπου διὰ σμικρότητα δὲν ἤμπορῶν νὰ ὀνομαθῶν δὲ-
ποιῖαι, ποροξενῶν ὅμως μεγίστω ἠδονῶ εἰς τὰς λαμ-
βαύοντας, καὶ πολὺ ἔπαινον εἰς ἐκείνας, ὅπῃ ἰξού-
ρην νὰ τὰς μεταχειρισθῶν κατὰ τὸ δέον.

Οἱ ἔθιοι τῆ πολιτικῆ καὶ τῆ καθήκοντος εἶναι ἀ-
παραίτητοι εἰς εἷνα, ὅπῃ ζῆ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων,
καὶ μάλιστα εἰς πεπολισμένης κοινωνίας· καὶ ὅποιος τὰς
ὑσερεῖται, δικαίως κατηγορεῖται καὶ μισεῖται παρὰ πάν-
των ὡς ἀγροῖκος καὶ ἀπολίτῳτος. Τὸ πολιτικὸν λοι-
πὸν καὶ ἡ χρησιμότης, ἣτις συλλίσταται εἰς τὸ νὰ προσ-
φέρητις ἐκάστῳ τὸ ὀφειλόμενον σέβας, νὰ φέρηται
κοσμίως καὶ ἀσείως πρὸς πάντας, νὰ μεταχειρίζηται
πρὸς πάντας τὰς ἔθους τῆ πρέποντος, ὅπῃ ἀπαιτεῖ
ὁ ἐκάστω βαθμὸς, ἢ διορίζει τὸ ἔθος, νὰ ἀποφύγη
καὶ ἔργα καὶ λόγους, ὅπῃ ἤμπορῶν νὰ ποροξενήσων ὀχ-
λησιν, ἢ ναυτία, ἢ δυσαρέσκεια εἰς τὰς ἄλλας, εἶ-
ναι χρέος, καὶ ὄχι ἀρετή· καὶ περὶ τῆτε ὠμίλησε λεπτο-
μερῶς καὶ εἰς πλάτος ὁ Ἐπίσκοπος Δέλλα Κάζα (1).

Ἀλλὰ καθὼς ὅπῃ πλεότῃ τὸ χρέος τῆς φιλανθρω-
πίας ἐκεῖθεν ἀρχίζει ἡ δὲποιῖα, ἔτιω εἷθα λήγει
τὸ ἀφούκτον χρέος τῆ πρέποντος καὶ τῆς χρησιμότης,
ἐκεῖ ἀρχεται ἡ φιλοφροσύνη. Εἶναι πολλὰ πράγμα-
τα, τὰ ὅποῖα ἀμελέμενα μὲν, δὲν φέρων ἔλλειψιν
εἰς τῆτο τὸ ἀπόλυτον χρέος, πρᾶττόμενα ὅμως κάμνων
τὸ μέγισον καὶ ἠδισον ἀρτυμα καὶ τὴν ἔυφλῶ τῆς πο-
λιτικῆς κοινωνίας.

Τοιαῦτα εἶναι τὸ νὰ πορολαμβάνητις τὰς τῶν ἄλ-
λων ἐπιθυμίας, κάμνωντας εἰς αὐτὰς αὐτοποροαιρέτως,
καὶ

(1) Ἐν τῶ Βιβλίῳ ὅπῃ ὀνομάζεται Galateo. Ὅς τις βύ-
λεται νὰ ἰδῆ ἐν σωφῆ πῆσα τὰ παραγγέλματα, δυνάται νὰ
θεωρήσῃ τὴν Προδηχην, τὴν ἐπιγραφομένην Regole della Ci-
viltà, ἣτις κῆται ἐν τῶ πῆλι τῆς σωπόμε Πραγματείας πῆ-
ρὶ Καθηκόντων πῆ ἀνθρώπων πρὸς χῆσιν τῶν παίδων, τῆς τυ-
τωδήσεως ἐν Βενετία, ἐν ἔτει 1819.

καὶ χωρὶς παρακάλεσιν τὰς δευτέρας ἐκείνας, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ πολιτικὸν νὰ κάμνη, ὅταν ἤθελαν τὰς ζητήσεις νὰ ἐκθαμβίξῃ πολλάκις τινὰ κάμνωντάς τω ἐκείνας τὰς δευτέρας, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος μήτε ἤλπιδε νὰ ἀπαλλάτῃ ἄλλον πότε τὰς καὶ πότε ἐκείνας τὰς κόπυ, ἀναλαμβάνωντάς τὸν αὐτός νὰ φέρηται ἐξελθόντι εἰς ἐκεῖνο, ὅπως προβλέπει, ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εἶναι καθ' ἡδονὰν εἰς τὰς ἄλλας νὰ τὰς κάμνη μετόχως καὶ αὐτῶν τῶν οἰκείων τε ἡδονῶν νὰ τὰς σέβηται καὶ νὰ τὰς τιμᾷ κατὰ τὰς περιστάσεις, καὶ νὰ κάμνη καὶ τὰς λοιπὰς νὰ τὰς τιμῶν, καὶ νὰ τὰς σέβωνται ὁμοίως.

Εἰς τὴν φιλοφροσύνην ἀνάγεται τὴν σήμερον καὶ ἡ φιλοξενία. Εἰς τὰς παλαιὰς καιρὸς αὕτη ἦτον εἷς ἀρχὴ τῆς φιλανθρωπίας, καὶ εἶναι ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον εἰς μερικὰς τόπους, εἰς τὰς ὁποίας δεῦν εἶναι κοινὰ ξενοδοχεῖα ὅπως ὅμως εἶναι ξενοδοχεῖα καὶ πανδοχεῖα, δεῦν ἔχει χρέος κανεὶς νὰ δεχθῆ ξένον εἰς τὴν ἰδίαν τε οἰκίαν, καὶ νὰ τὸν φιλοξενήσῃ, ἐκτὸς εἰμὴ εἰς ἕκτακτόν τινὰ περίσασιν τῶν νὰ τὸν δεχθῆ πρὸς ὥρας, καὶ ὅταν δεῦν ἡμπορῆ νὰ εὖρη κατάλυμα ἄλλῃ, τὸ ὁποῖον εἶναι σπανιώτατον. Ἔργον λοιπὸν φιλοφροσύνης, τὰτ' ἔστιν ἀρετῆς εἶναι νὰ προσφέρῃ τινὰς αὐτοπροαιρέτως τὴν ἰδίαν τε οἰκίαν εἰς φίλους ἢ γνωσίμους, καὶ νὰ τὰς ὑποδεχθῆ καὶ νὰ τὰς τιμήσῃ μὲ ὅλας τὰς περιποιήσεις, καὶ δευτέρας, ὅπως ἀνήκον εἰς τὴν φιλοξενίαν.

Καὶ μ' ὅλον ὅπως αὐτὰ τὰ ἔργα τῆς φιλοφροσύνης δεῦν φθάνον εἰς τὴν ἀξίαν τῆς δουλείας, δεῦν εἶναι ὅμως ἰσοπλάκ μακρὰν ταύτης συμβαίνει μάλιστα πολλάκις νὰ ὑποχρεώνωνται οἱ ἄνθρωποι περιωότερον, καὶ νὰ γνωρίζον μεγαλιτέραν χάριν διὰ εἷς ἀπλῶν ἔργον φιλοφροσύνης καὶ δουλείας, παρὰ διὰ μίαν δουλείαν (1).

Κ Ε-

(1) Καὶ αὐτὰ αἱ ἀρεταί, αἰσῶς δὲν μετέχον φιλοφροσύνης

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς Φρονήσεως.

Ἐγίνασθε πολλάς συζητήσεις, αὐτὴ ἡ φρόνησις πρέπει νὰ τεθῆ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀρετῆς, ἢ ὄχι. Ἀπὸ τῆς ἀνάλυσιν τῆς ἀρετῆς, ὅπως ἐκάμαμεν εἰς τὸ πρῶτον Κεφάλαιον, φαίνεται τῶντι ὅτι ἡ φρόνησις, μὲν τὸ νὰ ἀνῆκεν πλεονάζον εἰς τῆς διαβολίας, παρὰ εἰς τῆς καρδίας, πρέπει νὰ θεωρηθῆ πλεονάζον ὡς διδωμένη καὶ κανονιστικὴ τῆς ἀρετῆς, παρὰ ὡς ἀρετὴ. Μ' ὅλον τὸ ἐνταῦθα ἀπειταμιόσασθε νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῆς· ἐπειδὴ καὶ ἀπίσως ἐξαίρεθῆ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀρετῆς, δεῦν λείπει μ' ὅλον τοῦτο νὰ εἶναι τὸ ὑσιωδέστερον προτέρημα, καὶ ἡ ἄκρα τελειότης τῆς ἐναρτέως ἀνθρώπου. Ἡ φρόνησις εἶναι, λέγει ὁ Βίαιος, εἰς τὰς ἀρετὰς, ἐκεῖνο ὅπως εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὰς πόδας, καὶ εἰς τὰς χεῖρας· καὶ ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω (Κεφ. Β'.) καὶ ἡμεῖς, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ διποικία, ὅποταν δεῦν ὀδηγῆται ἀπὸ τῆς φρόνησιν, ἀντὶ νὰ εἶναι ὠφέλιμος, ἢμπορεῖ νὰ γένη βλαπτικὴ τάτη· πολλάκις μάλιστα καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια ἀρετὴ, ὅταν εἶναι ἀπὸ φρονήσεως γίνεσθε κακία. Ἡ ἀνδρεία ἀπὸ φρονήσεως γίνεσθε θρασύτης· ἡ ἐλευθεριότης, ἀσωτία· ἡ ἀμετρία πρὸς τὰς πονηρίας, γίνεσθε ἀδικία πρὸς τὰς ἀγαθὰς· καὶ ἐπὶ τῆς λοιπῶν ὁμοίως.

Ἡ φρόνησις λοιπὸν, ἀρχίζωντας ἀπὸ τῆς ὀνομασίας

καὶ ὀνομασίας, ἐκτίπασθε, λέγει ὁ Γιάσιος, πῶς ἴδια αὐτῆς ἀξίας. Εἶναι ὡς αὐτὴ πᾶς ἀξίους πολυτίμους πέρσας, καὶ ὅποιας δεῦν γνωρίζεσθε ἡ ἀξία (τιμὴ), ἀπίσως δεῦν ὀνόμασθε σὺν ἀκόμαλον φλυδᾶ, ὅπως πᾶς καλύπτεσθε.

σίαν τις, εἶναι σχεδὸν ταῦτόν με τὴν πρόνοιαν· καὶ μία ἔλλογος πρόνοια εἶναι κυρίως καὶ καθ' αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπου συγκροτεῖ προηγουμένως τὴν οὐσίαν τοῦ φρονίμου ἀνθρώπου. Διὰ τί αὖ ὁ ἄνθρωπος ἐπρονοῶσεν, εἴτ' ἐν προέβλεπεν ὅλα ἐκεῖνα ὅτῃ ἐμελλον νὰ ἀκολουθήσεν, καὶ ἐκανόνιζε πάντοτε τὰς πράξεις κατὰ ταύτην τὴν πρόνοιαν, ἤθελεν εἶναι τὸ φρονιμώτατον τῶν ὄντων.

Ἡ διαφορὰ ὅμως προκύπτει μέρος μὲν ἀπὸ τὰς ποικίλας πράξεις τῶν ἀνθρώπων, μέρος δὲ ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τῶν ἄλλων ὄντων τῆς φύσεως. "Ὅθεν διὰ νὰ ἔχη τινὰς ὀντελῆ φρόνησιν ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴν δύναμιν νὰ προβλέπῃ ἐπ' ἀκριβὲς ὅλας τὰς ἐνεργείας τόσον τῶν ἀνθρώπων, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν ὄντων, ὅτῃ ἤμπορῶν νὰ ἔχου ἐπίρροιαν ἐπάνω εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ μία ἀκριβὴς πρόγνωσις εἶναι ἀδιύατος εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἐπειδὴ προὔποθέτει ἀναγκαίως τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ὅλων τῶν νόμων, καθ' ἃς διέφυλλονται τὰ φυσικὰ ὄντα, ὅλων τῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἤμπορῶν ἀμοιβαδὸν νὰ δῦρεθῶν, διὰ νὰ προέλθῃ τὸ δεῖνα ἢ τὸ δεῖνα φαινόμενον, καὶ ὅλων τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἀποφάσεων τῶν ἀνθρώπων· τὸ ὅποῖον ἀπεταμιούθη εἰς μόνον τὸν ὑπέριστατον Δημιουργὸν τῆς φύσεως.

Μ' ὅλον ὅμως ὅτῃ μία πλήρης καὶ βεβαία πρόγνωσις εἶναι ἀδιύατος, ἤμπορῶμεν μ' ὅλον τῆτο νὰ προχωρήσωμεν μετὰ μίαν πιθανὴν εἰκασίαν.

Καὶ πρῶτον πολλοὶ νόμοι τῆς φύσεως εἶναι ἤδη ἐγνωσμένοι, καὶ πολλοὶ διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς συνεχῆς πείρας ἀνακαλύπτονται καθ' ἡμέραν. Λοιπὸν ἐπειδὴ τὰ φυσικὰ ὄντα ὑπόκεινται ὅξ ἀνάγκης εἰς αὐτὰς τὰς νόμους, πάντοτε ὁπόταν εἶναι τῆς ἡμετέρας δυνάμεως νὰ τὰ βάλωμεν εἰς τὰς ἐπιτηδεύσεις περιστάσεις διὰ νὰ παράξεν τὸ δεῖνα, ἢ τὸ δεῖνα φαινόμενον, θέλει εἴμεθα πάντοτε βέβαιοι περὶ τῆς ἀποβάσεως· καὶ ὁπόταν δὲν εἶναι εἰς τὴν δυνάμιν μας

να τὰ βάλωμεν εἰς τοιαύτας πεισάσεις, ἠμποροῦμεν πολλάκις καὶ ἀπὸ τῆς παρατήρησιν τῆς πεισάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἤδη δέσονται, να συμπερανώμεν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει ἤδη να συμβῆ, καὶ ἀπὸ τῆς παρατήρησιν τῆς πεισάσεων, εἰς τὰς ὁποίας, δοθέντων τινῶν, συνηθίζεν πολλάκις να βάλωνται παρ' ἐαυτῆς, να συνάξωμεν πιθανῶς ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει να συμβῆ εἰς τὸ μέλλον.

Ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ἠμποροῦμεν να διαθέσωμεν κατὰ τὸ δοκῆν, καὶ τὸ ὁποῖον, μετὰ τὸ να εἶναι δὲ μετὰ βολον, δὲν ἠμποροῦμεν τόσο καλὰ να τὸ προῖδῶμεν, εἶναι καὶ θελήσεις τῆς ἀνθρώπων. Μ' ὅλον τῆτο ἔχεν καὶ αὐταὶ κάποιες νόμους, κατ' ἑς συνηθίζεν να διδύωνται.

Ἐνας σαφερὸς νόμος εἶναι, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι χωρὶς ἐξαιρέσιν ζητῶν τὸ εὖ εἶναι, τῆτ' ἔστι τῆς δὲ δαιμονίων. Λοιπὸν ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ὅτι βᾶσις τῆς ἀνθρωπίνης δὲ δαιμονίας εἶναι ἢ τῆς ψυχῆς ἢ συχία, καὶ συμπλήρωσις ἢ δὲ χαρείσεις· καὶ ὅτι αὐταὶ χωρὶς τιμῆς καὶ ἀρετῆς δὲ προσκτῶνται. Ἀλλὰ μίαν τοιαύτῃ ἀλήθειαν μήτε ὅλοι τῆς γνωρίζεν κατὰ τὸν τρόπον, μήτε ὅλοι ἐκεῖνοι ὅπῃ τῆς γνωρίζεν, εἶναι πάντοτε σαφεροὶ εἰς τὸ να τῆς βάλων εἰς πράξιν. Ἡ φαντασία, αἱ προλήψεις, καὶ τὰ πάθη κάμνεν ἄλλως μετὰ να θεωρῶν ὡς πρωτεύον σοιχεῖον τῆς δὲ δαιμονίων τὰ πλῆθη, ἄλλως δὲ, τὰς ἀρχὰς (ἐξουσίας), ἄλλως τῆς δόξαν, ἄλλως τῆς πολυμαθείαν, ἄλλως τῆς ἀργίαν, καὶ ἄλλως τῆς ἡδονῆς. Κάθε εἷς λοιπὸν διδύων τὰς πράξεις τὰς πρὸ ἐκεῖνο προηγουμένως τὸ ὑποκείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλπίζει να εὖρη τῆς ἄκραν δὲ δαιμονίαν τῆς. Γνωσθέντος λοιπὸν τῆς ὑποκειμένου, εἰς τὸ ὁποῖον εἷς ἄνθρωπος ἀποτείνει προηγουμένως τῆς σκοπούς τῆς, δὲν θέλει εἶναι δύσκολον να τὸν βάλωμεν εἰς πεισάσεις, εἰς τὰς ὁποίας να διωθῶμεν κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον να διδύωνται πρὸς τὸ δοκῆν τῆς